

**GERAGOGIKA AKO TEÓRIA EDUKÁCIE
SENIOROV A EDUKÁCIE VO VZŤAHU K SÉNIU
(FORMOVANIE, TERMINOLÓGIA, DEFINÍCIA,
STATUS)**

Edukácia seniorov sa v masovom meradle objavuje ako relatívne nový prvok celoživotného vzdelávania človeka iba v druhej polovici 20. storočia. Spolu s rozšírením inštitucionálnych foriem a programov edukácie seniorov sa začína formovať aj jej teória. V príspevku sa zameriavame na základné metateoretické problémy teórie edukácie seniorov – východiskové prúdy formovania, názov disciplíny, vymedzenie predmetu a statusu v rámci iných výchovovedných disciplín.

1. Edukácia seniorov – nový jav poslednej tretiny 20. storočia

V druhej polovici 20. storočia sa výrazne mení populačný obraz Európy. Charakteristickou črtou tejto zmeny je starnutie obyvateľstva, ktoré má dva základné aspekty:

- Mení sa štruktúra vekových skupín obyvateľstva, zväčšuje sa podiel generácie skupiny starých ľudí. Historicky nebývalá početná skupina obyvateľstva „starých“ sa už ďalej nedá vnímať ako okrajová.
- Mení sa štruktúra životného času jednotlivca, predlžuje sa životný čas človeka vo fáze staroby. Jednotlivec má reálnu šancu dvoch desiatok života v post ekonomicky aktívnom veku. Takýto dlhý čas, ak má byť darom a nie bremenom života, nemôže vychádzať iba z predstavy „zaslúženého odpočinku“.

Nová demografická situácia obyvateľstva vyvolávala rad sociálnych problémov, na ktoré reagovali veľké celosvetové inštitúcie. Problémom starnutia populácie a vzťahu k starším sa najdlhšie, okrem gerontologických organizácií a spoločností, sústavne venuje **Svetová zdravotnícka organizácia** (WHO), ktorá má starostlivosť o starých ľudí v programe už od roku 1955.

Organizácia spojených národov (OSN) programovo sleduje problematiku starých ľudí od roku 1978. Veľký, celosvetovo mobilizačný význam v 80 rokoch malo, keď OSN vyhlásila rok 1982 za *Rok starého človeka medzi nami*. Valné zhromaždenie OSN prijalo *Medzinárodný akčný plán o starnutí*, ktorý bol zameraný na záruky sociálnych a ekonomických istôt pre starších ľudí a na vytváranie možností, aby mohli zostať platnými, uznanými a adekvátne angažovanými členmi spoločnosti, v ktorej žijú.

Jedným z najvýznamnejších podujatí v rámci *Roka* bolo *Svetové zhromaždenie o starnutí* usporiadané vo Viedni.

Rada Európy sa problémom starých ľudí venuje od svojho založenia v roku 1949. Z hľadiska edukačných možností v prospech starších ľudí boli aktivity Rady Európy v 70. rokoch minulého storočia zamerané na prípravu človeka na starobu (Preparation 1977).

Možno zhrnúť, že už v 70. rokoch minulého storočia sa formovali **tri prúdy edukačných aktivít a prostredí**, v ktorých sa formovala a realizovala edukácia seniorov:

- **Edukačno-preventívne programy** zamerané na **zdravé starnutie**, boli realizované najmä geriatrickými lekármi. Boli zamerané na popularizáciu gerontologických poznatkov a realizované vo vhodnom miestnom prostredí, najmä v kluboch dôchodcov a v miestnych osvetovo-kultúrnych inštitúciách.
- Edukácia seniorov školského typu, vznikajú prvé **univerzity tretieho veku** a akadémiatretieho veku v Európe. Treba zdôrazniť, že Poľsko v tomto smere patrilo k priekopníkom tohto typu vzdelávania v strednej a východnej Európe (pozri napr. Schwarz 1997, Aleksander 2000). Univerzity tretieho veku boli organizované v školskom prostredí, resp. V osvetovo-vzdelávacom prostredí a v spolupráci s vysokými školami.
- Špecializované **edukatívne orientované aktivity** v domovoch pre seniorov a iných **rezidenčných inštitúciách** s prevahou seniorských klientov ako napr. zdravotnícke ústavy pre dlhodobo chorých. Vyvíjali sa tu edukačné zamerané adaptačné programy, aktivizačné, rehabilitačné a ďalšie programy pre obyvateľov týchto domovov a zariadení.

Tieto tri prúdy predstavovali základné zdroje rozvoja edukácie seniorov.

2. Od praxe k teórii edukácie seniorov

Prvé programy a inštitúcie edukácie seniorov vznikali a rozvíjali sa častejšie z podnetov odborníkov z mimovzdelávacej sféry. Preto je len prirodzené, že aj teoretická analýza a zovšeobecňovanie problematiky edukácie seniorov sa rozvíjali viac pod tlakom praktických potrieb uvedených inštitúcií a programov špecializovaných na edukáciu seniorov. Obsahovo boli zamerané prevažne na parciálne otázky edukácie seniorov, prevažoval skôr prakticisticky pohľad ako istá syntéza z aspektu vied o výchove.

V druhej polovici 90. rokov bolo možno nájsť už relatívne rozsiahly záber čiastkových poznatkov týkajúcich sa jednotlivých projektov a aktivít v oblasti edukácie seniorov. Vznikali prvé monografie venované jednotlivým typom edukácie seniorov, edukátori „objavujú“ poznatky vied o výchove ako osožnú súčasť ich profesionálnej kompetencie. Nadväzujú sa prvé medzinárodné kontakty presahujúce rámec jedného inštitucionálneho typu edukácie seniorov, vychádzajú prvé monografické práce k jednotlivým typom edukácie.

V súčasnosti – v polovici prvého desaťročia 21. storočia – je oblasť edukácie seniorov uznávanou súčasťou praxe celoživotného vzdelávania. Aj teoretické spracovania problematiky edukácie seniorov z výchovovedného aspektu prekročili svoje pionierske začiatky a majú ambície systémového riešenia základných teoretických otázok aj v rámci oľskej, českej a slovenskej odbornej literatúry (napr. Czerniawska 2000, Čornaničová 1998, 2007, Muhlpaehr 2004, Petfková, Čornaničová 2004).

3. Terminologické problémy názvu disciplíny

Relatívne krátka história formovania teórie edukácie seniorov sa odráža aj v **terminologickej neustálenosti názvu** takto vymedzeného okruhu poznatkov. V domácej a zahraničnej odbornej literatúre sa používajú viaceré modifikácie názvu takejto teórie:

- termíny vymedzujúce edukáciu seniorov ako oblasť gerontológie: educational gerontology,
- termíny vytvorené spojením časti *geront-* a termínu *pedagogika* (alebo jeho časťou): *gerontopédia*, *gerontopedagogika*,
- termíny zložené z častí vychádzajúcich z gréckych slov *geront-* (kmeň gr. slova *gerón*= starec) a *agógé* (= vedenie): *geragogika*, *gerontagogika*.

V uprednostňovaní niektorého z termínov sa odrážajú rozličné faktory. Odôvodnenie môže vychádzať z praktických potrieb zaužívaného stavu, z určitej teoreticko-systémovej etymológie celej terminologickej pyramídy v danej oblasti, z potrieb špeciálnej vednej disciplíny, ktorej hľadisko považuje daný autor za primárne pre jeho spracovanie problematiky.

Skutočnosť, že k vzniku a rozšíreniu edukácie seniorov prispeli v rozhodujúcej miere lekári sa odrazila aj na terminológii. Zdravotnícka terminológia v bežnom chápaní sa spája s realitou, že objektom zdravotnej starostlivosti je chorý, zdravotne postihnutý, resp. zdravotne nesamostatný, nevládny človek. Slovo *geront* málokto vníma bez negatívnej konotácie. Označiť celú disciplínu venujúcu sa problematike edukácie seniorov ako „geront-, resp. geronto- + druhá časť termínu” vyvoláva obranný reflex zdravého šesťdesiatnika „... tam hádam ešte nepatrím”. V edukačnej oblasti uznávame potrebu negatívne nezaťažovaných termínov, preto aj účastníkov edukačných aktivít nazývame seniori. Podľa konzultácií s klasickými filológmi predpona „ger-” dostatočne vyjadruje orientáciu na starého človeka, dokazuje to nakoniec aj zdravotnícky termín „geriatria”.

Na použitie určitého termínu majú vplyv aj čisto prakticistické príčiny: na akom pracovisku sa daná teória rozvíja (napr. katedra pedagogiky, andragogiky, sociálnej práce, zdravotnícke pracovisko), aká terminológia sa preferuje v danom prostredí, čo bolo doteraz zaužívané a pod.

V sociálnych vedách a sociálnej praxi vzniká celá oblasť edukačné zameraných aktivít súvisiacich s edukačnou podporou prostredia smerom ku kvalite života naozaj starého človeka – zdravotne a sociálne závislého geronta.

Tieto edukačné aktivity sa môžu týkať starého človeka samotného, rodinného prostredia, kde žije, opatrujúceho a ošetrojúceho personálu. Tam potom možno uvažovať o opodstatnenosti termínov gerontagogika, najmä v kontexte disciplín sociálnej práce a zdravotníckej starostlivosti. Súčasnosti sa vo vedách o výchove človeka začína pre teóriu edukácie seniorov uprednostňovať termín **geragogika** ako termín, čo do obsahu informačne jasný („agoge” vo vzťahu ku „ger-“), používateľsky praktický a konotačne neutrálny, a najmä s pevným zasadením do pojmovej pyramídy vied o výchove.

4. Definícia a predmet geragogiky

Diskusie o predmete vednej disciplíny permanentne patria k základným vnútrodisciplínovým problémom každej vednej disciplíny. V súlade s rozvojom vedeckého poznania vystupuje potreba vyjasňovať si svoj predmet ako základnú oblasť zamerania, svoj status, špecifiká a šírku tematického poľa.

Modelovú definíciu predmetu geragogiky a jeho chápania v **70 rokoch** minulého storočia nachádzame u F. Póggelera (1976) alebo u E. Livečka (1979, s. 26). *Gerontopedagogiku* definujú ako **teóriu výchovy a vzdelávania k starobe a v starobe**.

V 90. Rokoch 20. storočia a v súčasnosti vo vzťahu k senu možno sledovať isté **vývojové trendy**, ktoré ovplyvňujú aj pohľad na predmet geragogiky:

- V programoch prípravy na starobu sa nosnou ideou stáva princípom celoživotného zdravého životného štýlu, prijatia spoluzodpovednosti za svoje zdravie, zmeny ako súčasť života, prijatie vstupu (nie odchodu!) do dôchodku ako výzvy, ktorá môže otvárať nové životné šance; prechod od pasivity prijímania obmedzení súvisiacich so starnutím k aktivite tvorenia náhradného životného programu.
- Výraznejšia pozornosť sa začína venovať kvalite života aj v pokročilej starobe, kedy dochádza k výraznejším obmedzeniam, rozširujú sa ponuky špecifických edukačných programov, ich vznik často iniciujú gerontológovia a gerontopsychológovia.
- Upriamuje sa pozornosť na medzigeneračnú solidaritu, transgeneračnú edukáciu v prospech senu, na budovanie spoločnosti pre všetky vekové skupiny.

Rešpektujúc tento posun vo vzťah k senu ako oblasti života človeka a k seniorom ako generačnej skupine navrhujeme rozšíriť definíciu a predmet geragogiky nasledovne:

Predmetom štúdia geragogiky je edukácia v senu (človeka v seniorskom veku) a široko chápanú celoživotnú edukáciu **vo vzťahu k senu** (k seniorskému veku, v prospech senu). Patrí sem:

- Vlastná **seniorská edukácia**, teda edukácia seniorov chápaná ako ťažisková oblasť skúmania geragogiky.

Edukácia seniorov je zameraná na optimálne a zmysluplné využitie voľného času v starobe, na výchovu k aktívnej starobe, k uplatneniu tvorivých schopností človeka vo vyššom veku. Edukácia seniorov podporuje a priamo umožňuje realizáciu životných možností starších ľudí, pozitívne ovplyvňujú ich vlastný postoj k starobe ako životnému obdobiu stáva sa facilitáčnym činiteľom rozvoja a udržiavania osobnostných potenciálov seniora a pomáha predchádzať patologickým prejavom starnutia.

Cieľové skupiny seniorskej edukácie skúma geragogika ako vnútorne bohato diferencované a špecifické. Účastníkov týchto procesov zohľadňuje ako indivíduá z hľadiska komplexu určitých psychofyziologických vlastností, súčasne však tiež ako osobnosti so špecifickou sociálnou rolou, hodnotovou orientáciou a statusom, teda ako individuality.

- **Proseniorská edukácia chápaná** ako príprava na starobu, na dôchodkové obdobie života.

Úlohou proseniorskej edukácie je znížiť sociálne, psychické a biologické riziká adaptačného zlyhania a pripraviť starnúce indivíduum na biologické a psychosociálne zmeny, ktoré ho očakávajú.

proseniorskej edukácii možno uvažovať v troch časových horizontoch: Dlhodobá príprava má prebiehať po celý život; je to príprava k zdravému spôsobu života, ale tiež výchova k primeranému postoju k starnutiu a k staršej generácii. Prelaďovacie obdobie prebieha vo veku 40–60 rokov, kedy ťažisko prípravy na starobu spočíva v zdravotných opatreniach a v psychologickú prípravu v smere prevencie starnutia. Krátkodobá príprava začína asi 5 rokov pred dosiahnutím dôchodkového veku, zameriava sa najmä na dosiahnutie sociálnej istoty a bezpečnosti pri prechode do dôchodku, ako i na možnosti dosiahnuť plynulosť tohto prechodu.

- **Proseniorská edukácia chápaná** ako transgeneračná široko zacielená výchova orientovaná na problematiku senu, jeho spoločenskú podporu a medzigeneračné porozumenie, rodinnú a sociálnu podporu a opateru odkázaného seniora.

Proseniorská edukácia je určená **rôznym generačným skupinám**, resp. bez generačnej špecifikácie. Ide v nej o formovanie komplexnejšieho pohľadu na život ako štruktúrovaný celok, v ktorom všetky etapy majú vlastnú hodnotu a svoje špecifické poslanie a súčasne prispievajú k naplneniu ľudského poslania celku života. Súčasťou tohto pohľadu je chápanie staroby ako prirodzenej súčasť ľudského života, ľudskej ontogenézy a ľudského osudu; chápanie starnutia ako prirodzeného, zákonitého a všeobecného javu, ktorému podliehajú všetky živé bytosti, teda aj človek, ale tiež chápanie vlastného starnutia ako svojej budúcnosti, súčasť svojej vlastnej životnej cesty.

Patria sem aj edukačné programy určené rodinám seniorov, dobrovoľným spoločníkom, opatrovateľom a personálu rezidenčných

zariadení pre starých ľudí. Edukačno-aktivizačné, edukačno-rehabilitačné a edukačno-opatrovateľské programy a vstupy do uzatvárajúceho sa sveta obmedzení staroby môžu byť zamerané na udržanie sebestačnosti, na pomoc a podporu pri riešení osobných, zdravotných, rodinných a ďalších životných problémov chorých a obmedzeniami staroby výrazne poznačených seniorov.

Špecifikum geragogiky je v „agógickom” prístupe k týmto cieľovým skupinám: v jednote cieľa, obsahu, foriem, metód a ďalších prostriedkov a podmienok realizácie edukácie seniorov.

5. Status geragogiky

Teoretické zázemie geragogiky je tvorené dvoma piliermi. Prvý predstavujú vedy o výchove, druhý vedy gerontologické.

Z hľadiska vedy o celoživotnej edukácii (celoživotnej výchove a vzdelávaní človeka) je geragogika **špecializovaná disciplína vied o výchove**, pretože edukačný vývinový proces v seniorskom veku chápeme ako súčasť biodromálneho edukačno-vývinového procesu človeka. Z hľadiska andragogiky ju považujeme za **špecializovanú andragogickú disciplínu**, pretože senior, ako človek a seniori ako cieľová skupina geragogiky sú súčasne dospelými ľuďmi.

Podľa **biodromálneho ontogenetického princípu** postupnosti životného času človeka možno vedy o výchove možno diferencovať do vekovo vymedzených disciplín, ktoré v svojom súhrne obsiahnu celý oblúk ľudského života:

- **pedagogika** (gréc. *país* = chlapec, dieťa; *gmitív paidos* + gr. *agógé* = vedenie), zameraná na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže,
- **andragogika** (gr. *anér* = muž, genitív *andrós* + gr. *agógé* = vedenie), zameraná na výchovu a vzdelávanie dospelých,
- **geragogika** (gr. *geront-* je kmeň gr. slova *gerón* = stavec + gr. *agógé* = vedenie), zameraná na výchovu a vzdelávanie seniorov.

Geragogika svojim zameraním na cieľovú skupinu seniorov, edukáciou vo vzťahu k senu, starnutiu a starému človeku sa radí medzi **gerontologické vedy**.

Pokiaľ ide o **status geragogiky** je to **relatívne samostatná oblasť** (disciplína), nieje totožná so žiadnou inou oblasťou či disciplínou.

- Vo vzťahu k disciplinám vied o výchove má spoločný predmet, a to edukáciu, výchovu v širokom zmysle slova. Má tiež spoločné metódy skúmania tohto predmetu, vrátane rovnakých základných štruktúrnych prvkov, odlišuje sa však svojim zameraním na cieľovú skupinu ako predmetové špecifikom.
- Vo vzťahu k andragogike je jej organickou súčasťou, je to špecifická andragogická disciplína, pretože seniori sú súčasťou populácie dospelých.
- Vo vzťahu ku gerontologickým disciplinám sa geragogika vyčleňuje svojimi metódami,

ale má spoločné zameranie na základnú cieľovú skupinu – na seniorov.

Záver

Formovanie **teórie edukácie seniorov** sa objavuje sa ako relatívne nový prvok andragogiky ako i celkového systému vied o výchove a vzdelávaní človeka iba v posledných desaťročiach.

Napriek terminologickej nejednotnosti v názve disciplíny zameranej na edukáciu seniorov, už samotná nejednotnosť názvu a diskusia s tým súvisiace potvrdzujú **smerovanie vyčleňovať problematiku edukácie seniorov** do samostatného problémového okruhu a tendenciu k výstavbe tohto okruhu ako **svojbytnej vednej disciplíny**.

V súčasnosti sa na označenie takéhoto okruhu poznatkov používa viacero termínov a nemožno ani jeden považovať za všeobecne prijatý v rámci terminológie vied o výchove ani v domácej ani v zahraničnej literatúre. V našej štúdii sme sa priklonili k termínu **geragogika** s vedomím, že celá geragogická (gerontologická) gerontopedagogická oblasť by si vyžadovala novú analýzu pojmov a ich zaradenie v tak v systéme vied o výchove, ako aj v systéme termínov sociálnej práce, gerontológie a ďalších príbuzných vied, ale aj študijných odborov, ktoré pripravujú pracovníkov pre tieto oblasti. Ďalšiu terminologickú diskusiu považujeme v tejto etape formovania geragogiky za prirodzenú.

Opracowanie

Treścią referatu jest opis podstawowych metateoretycznych zagadnień teorii edukacji seniorów; proces formowania się tej dyscypliny, w tym również jej semantyka, jej status i związki z innymi naukami o wychowaniu.

GERAGOGIKA JAKO TEORIA EDUKACJI SENIORÓW I EDUKACJA PRZYGOTOWUJĄCA DO „BYCIA SENIOREM”

Edukacja seniorów – nowe zjawisko ostatnich 30 lat XX wieku

Od drugiej połowy XX wieku zmienia się struktura demograficzna Europy. Charakterystyczną właściwością tego zjawiska jest proces starzenia się społeczeństwa, co wyrażają dwa podstawowe aspekty:

- zmienia się struktura wiekowa grup społecznych, zwiększa się liczba pokolenia ludzi starszych; pokolenie ludzi starych nie można już określać jako grupa peryferyjna (okrajová);
- zmienia się struktura faz – okresów życia (životný čas) jednostki; wydłuża się czas życia człowieka w fazie starości; jednostka ma realną szansę przeżyć dwadzieścia lat życia w ekonomicznie aktywnym wieku (ekonomický aktívny vek) – ten długi czas ma być darem, a nie brzemieniem życia, nie może stanowić też czasu zasłużonego odpoczynku.

Zmiana struktury społecznej, opisana wcześniej, spowodowała wielość problemów społecznych, zajęła zatem istotne miejsce w programach instytucji

światowych, tj. WHO, zajmującej się problematyką ludzi starych już od 1955 r., oraz ONZ, która od 1978 r. angażuje się w problematykę ludzi starych, co spowodowało ogłoszenie roku 1982 *Rokiem starego człowieka między nami*. Walne Zgromadzenie ONZ zaakceptowało międzynarodowy program dotyczący zapewnienia ludziom starym ekonomicznych i socjalnych podstaw życiowych. Również Rada Europy od 1949 r. zajmuje się problematyką ludzi starych, np. ich potrzebami edukacyjnymi.

Można zaznaczyć, iż już od lat 70. XX wieku tworzą się trzy prądy edukacyjnych możliwości, w których tworzy się i realizuje edukacja seniorów, są to:

- edukacyjno-prewencyjne programy, których celem było zdrowe starzenie się społeczeństwa; realizacja programów odbywała się zazwyczaj w klubach seniorów, przeprowadzali ją przede wszystkim lekarze geriatrici,
- edukacja seniorów typu instytucjonalnego za pomocą Uniwersytetów Trzeciego Wieku i Akademii Trzeciego Wieku w Europie,
- specjalistyczne edukacyjne programy aktywizujące, realizowane w domach seniorów i innych instytucjach przeznaczonych dla ludzi starych.

Wymienione tutaj trzy prądy edukacyjne stanowiły podstawę rozwoju edukacji seniorów.

Od praktyki do teorii edukacji seniorów

Pierwsze programy i instytucje edukacji seniorów tworzono i rozwijano najczęściej pod wpływem zachęty ze strony specjalistów spoza sfery edukacji, dlatego też teoria edukacji seniorów dotyczyła praktycznych, konkretnych potrzeb, przeważających w tworzonych programach edukacyjnych.

W drugiej połowie lat 90. można było zaobserwować różnorodne projekty i inne formy aktywności w obszarze edukacji seniorów. Pojawiły się pierwsze monografie opisujące poszczególne typy edukacji seniorów, edukatorzy legitymowali się kompetencjami pedagogicznymi. Nawiązywano międzynarodowe kontakty związane z edukacją seniorów.

Współcześnie, czyli w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku, sfera edukacji seniorów jest częścią całościowego kształcenia (celoživotné vzdelávaní) człowieka. Teoretyczne opracowania problematyki kształcenia seniorów wyszły poza pionierskie początki, mają ambicje tworzenia systemu teoretycznego, przykładem może być polska, czeska i słowacka literatura naukowa (np. Czerniawska, Čornaničová, Muhlpachr, Petříková itd.)

1. Terminologiczne problemy nazwy dyscypliny.

Relatywnie krótka historia formowania się teorii edukacji seniorów wyraża się w kłopotach z terminologicznym określeniem tej sfery edukacji. W słowackiej i zagranicznej literaturze przedmiotu używa się różne modyfikacje ustalenia nazwy tej teorii:

- terminy określające edukację seniorów jako część gerontologii, tj. educational gerontology;

- terminy derywowane połączeniem części *geront-* z terminem *pedagogika*, tj. gerontopedagogika;
- terminy złożone z części słów greckich *geront-*, *agógé*, tj. geragogika.

Częstość używania danego terminu wynika z potrzeb praktycznych, z teoretyczno-systemowej etymologii przyjętej przez autora danej publikacji. Przykładowo, lekarze nazbyt często używają w praktycznej terminologii medycznej wariantów słowotwórczych słowa *geront* na określenie starszego, schorowanego człowieka, co ma negatywne konotacje znaczeniowe dla każdego seniora. Filolodzy klasycy proponują zatem połączenie sufiksu *ger-*, co stanowi określenie starego człowieka, z odpowiednim określeniem stosowanego już terminu naukowego, pochodzącego z właściwej dyscypliny wiedzy, czy to pedagogiki, andragogiki, pracy socjalnej, medycyny itd., w zależności od preferowanej w danej dyscyplinie bazy terminów.

We współczesnych naukach o wychowaniu człowieka coraz częściej zaczyna się używać na oznaczenie teorii edukacji seniorów terminu **geragogika** – sufiks *agog-* występuje w znaczeniu *ger-*.

Nazwa ta ma neutralną konotację, zajmuje też pewną określoną pozycję (miejsce) w strukturze pojęciowej pedagogiki.

Definicja i przedmiot geragogiki

Dyskusja o przedmiocie tej naukowej dyscypliny zmierza w kierunku wyjaśnienia swojego przedmiotu zainteresowań jako podstawy dalszych zamierzeń (ew. badań), określenia własnego statusu, specyfiki, obszaru pola znaczeniowego.

Modelową definicję przedmiotu geragogiki można znaleźć w pracach F. Poggelera (1976) oraz E. Livečki (1979). Geragogikę definiuje się tam jako teorię wychowania i kształcenia do starości i w starości.

W latach 90. minionego wieku i współcześnie można zaobserwować pewne rozwojowe trendy, które mają znaczący wpływ na przedmiot geragogiki:

- w programach przygotowania do starości coraz większą popularność zyskuje całościowy zdrowy styl życia, przyjęcie współodpowiedzialności za swoje zdrowie, zmiana stylu życia, zaakceptowanie sytuacji odejścia na emeryturę, jako wstępu, a nie końca do nowego etapu życia – potraktowanie go jako wyzwanie, czy życiową szansę,
- zwrócenie uwagi na podniesienie poziomu jakości życia, w związku z rozszerzeniem oferty specyficznych programów edukacyjnych,
- zwraca się uwagę na możliwość budowania międzygeneracyjnej solidarności, transgeneracyjną edukację przynoszącą korzyści seniorom, budowanie społeczeństwa złożonego ze wszystkich grup wiekowych.

Wszystkie wymienione trendy wpływają na rozszerzenie definicji i przedmiotu geragogiki, co można zapisać następująco:

Przedmiotem geragogiki jest edukacja w „byciu seniorem” (edukácia v senu) oraz szeroko rozumiana edukacja w przygotowaniu człowieka do „bycia seniorem” (v prospech senu).

Uzasadnieniem tej definicji jest dostrzeżenie, że:

- właściwa edukacja seniorów rozumiana jest jako jądro badań geragogiki,
- proseniorska edukacja rozumiana jest jako przygotowanie do starości, do okresu życia po zakończeniu pracy zawodowej („bycie emerytem”),
- proseniorska edukacja realizowana jest w znaczeniu: „transgeneracyjne wychowanie”, ukierunkowane na problematykę „bycia seniorem”, społeczne poparcie tej idei, międzygeneracyjne porozumienie, a także rodzinną i socjalną opiekę związaną z seniorem.

Status geragogiki

Teoretyczne podstawy geragogiki opierają się na dwóch fundamentach, tj. są powiązane z naukami o wychowaniu oraz z naukami gerontologicznymi.

Można też o geragogice mówić:

- z perspektywy nauk o wychowaniu – jako specjalistycznej dyscyplinie tych nauk; ponieważ geragogika jest częścią edukacyjno-rozwojowego procesu stawania się człowieka, podkreśla się teorię całościowego wychowania i kształcenia człowieka,
- z perspektywy andragogiki – jako specjalistyczną dyscyplinę andragogiki; ponieważ senior jest traktowany jako dorosły człowiek,
- z perspektywy historycznego formowania się edukacji – jako o nauce ukierunkowanej na wychowanie i kształcenie seniorów; ponieważ pedagogika to nauka ukierunkowana na wychowanie i kształcenie dzieci oraz młodzieży, natomiast andragogika to nauka ukierunkowana na wychowanie i kształcenie dorosłych.

Status geragogiki, która zajmuje się grupą seniorów, jest samodzielny, niezależny od innych dyscyplin wiedzy.

Podsumowanie

Formowanie teorii edukacji seniorów kształtuje się jako nowy element andragogiki oraz całego spectrum nauk o wychowaniu. Problematyka edukacji seniorów staje się zadaniem nowej dyscypliny nauk – geragogiki. Dalsza dyskusja nad terminologią geragogiki staje się zjawiskiem naturalnym.

Tekst opracowano na podstawie słowackiego oryginału referatu, skracając znacznie te części pracy, które podają przykłady i uzasadnienia toku myślowego autorki.

Jacek Biczak

Bibliografia

- Aleksander T. (2000), *Univerzity tretieho veku v Pol'sku*. In *Vzdelávanie dospelých*, roč., č. 1, s. 38–62.
- Czerniawska O. (2000), *Drogi i bezdroza andragogiki i gerontologii*, Łódź.
- Čornaničová R. (1998, 2007), *Edukácia seniorov*, Bratislava, Univerzita Komenského.
- Muhlpachr P. (2004), *Gerontopedagogika*, Brno, Masarykova univerzita.
- Petřková A., Čornaničová R. (2004), *Gerontagogika. Úvod do teórie a praxe edukace senioru*, Olomouc, Univerzita Palackého.
- Preparation on retirement (1977), Resolution 34. Strasbourg: Council of Europe.
- Szwarc H. (1988), *Unwersytety trzeciego wieku*, [w:] *Postępy gerontologii*, (red.) B. Synak, T. Wróblewski, Warszawa, s. 52–62.

Streszczenie

Treścią artykułu są rozważania doc. Rozalii Čornaničovej – słowackiego andragoga, dotyczące procesu formowania się nowej dyscypliny nazywanej geragogika. Przedmiotem geragogiki jest szeroko rozumiana edukacja w przygotowaniu do „bycia seniorem”. Autorka rozważa kwestie znaczeniowe, status i związki tej dziedziny z innymi dyscyplinami.

Summary

The article encapsulates the thoughts of doc. Rozalia Čornaničova, a Slovak andragogue, concerning the formation of a new discipline called geragogy. It is concerned with what is widely known as education in preparation „for seniority”. The author considers issues relating to meaning, status and relationships of this discipline with others.